

Die alten Zivilisationen Bulgariens. Das Gold der Thraker, 15.03.2007-1.07.2007, Antikenmuseum, Basel

Древните цивилизации на България. Златото на Траките. 15.03.2007-1.07.2007. Античен музей, Базел, Швейцария

Да пием като траките в Базел

[To drink like the Thracians in Basel/ Trinken wie die Thraker in Basel]

Официална интернетна страница на изложбата:

<http://www.antikenmuseumbasel.ch/sonder/thraker/>

Официална програма на събитието:

<http://www.antikenmuseumbasel.ch/cgi-bin/baseportal.pl?htx=/antikenmuseum/events/agenda>

(не се споменава за официално откриване и присъствие на

Президента на Република България, както и българска културна

програма)

Коментари и бележки:

<http://www.iianthropology.org/ancientthraciantreasuresexhibits.html>

Въведение

Откриваното на 15 март в Базел (Швейцария) ново издание на периодично пътуващата изложба с тракийските съкровища от 1970те години е повод отново да се върнем към темата за археологическото ни богатство. За разлика от българската преса, рекламираща “мегаизложба” (касае за ок. 640 предмета, включващи почти всички най-ценни съкровища) и отиването на президента Първанов в Базел, швейцарците ни взеха на кодош и ще използват нашето безценно археологическо богатство да обучават малките ученици “как да пият като траките”. В европейската преса не се говори за мегаизложба, а за факта, че малък музей като Античен музей в Базел организира международна проява. Интересно е, че в публикуваната програма на Интернет в Базел дори не се споменава на официално откриване на 14 март, докато изглежда шокиращо, че казионни и независими журналисти, пишейки за идващата изложба, дори не си спомнят, че нашият министър на културата ни обеща други неща в Парламента. Само Георги Китов засега от археолозите на 9.03.

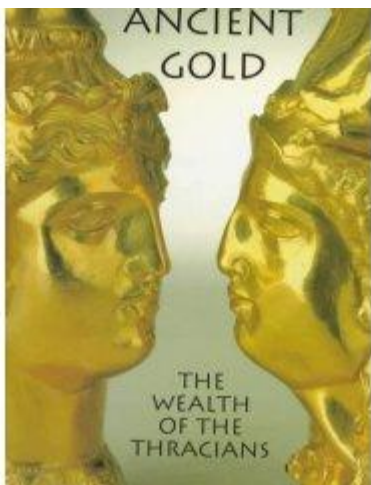
се опита да обясни на пресконференция, че нашето богатство се нуждае от грижи у нас (подобно на Румъния), докато то се използва за лесна атракция на любители на старини навън, която не помага за опазването му.

За разлика от обикновените потичатели на древни предмети, които всъщност стават все по-малко за сметка на изучаващите в дълбочина древността, ролята на културния антрополог-археолог е не да се пързала по излъсканата туристическа реклама, обезпечена с огромни спонсорски средства, а да мисли за развитието на човешката цивилизация и как всяко културно събитие допринася към това развитие. В този смисъл патриотичният елемент, характерен за вече остарелия шлагер от 1970те години отстъпва място пред повелите на глоболизиращото се общество,

което се свързва и с култура в дълбочина, запазване на археологическото богатство в естествената му културна среда и преди всичко с професионализъм, етичност и хуманност.

Къде е професионализмът?

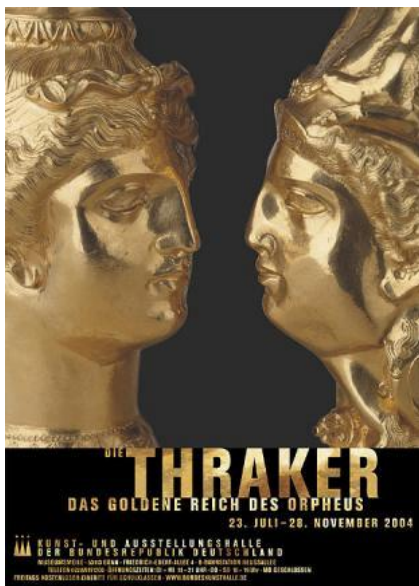
От горната позиция се налага преди всичко извода, че ако в икономиката инфлацията е обезценяване на паричните единици, то в културата може да се говори с увереност за инфлация на ценности в резултат на развихрената корупция, една от жертвите на която е именно професионализмът. За съжаление, изпращаните зад граница изложби с тракийските съкровища за прослава на нашата култура

започват да стават типичен пример за това твърдение. В ръцете ми е каталогът от пътуващата изложба в САЩ през 1998-1999 г. Спомням си, че когато го видях в Сан Франциско за първи път след разглеждане на калифорнийския вариант на тракийските съкровища, бях шокирана, че между авторите нямаше нито един археолог. От гледна точка на Базел, този факт дори не изглежда проблем, тъй като поне книгата е от традиционни български автори върху тракийска култура, които пишат за богатството на траките.

В Базел ръководител на българския съавторски тим е праисторик, който няма нито една статия върху тракийското злато. Не

напомня ли тази история на стар шлагер от недалечното минало, когато професионализмът не беше основен критерий в обществото? Тъжна опити за реставрация на миналото в нашето глобализиращо се общество, примерите за която сигурно вече са безбройни. Не случайно за последната изложба в Париж (2006) може да се прочете: “Да се твърди, че изложбата илюстрира великата тракийска цивилизация, би било преувеличено...” като се подчертава, че се показват главно подобрени образци от тракийската торевтика, произхождащи от могили. Днес разбирането за древната култура е много по-задълбочено и много от почитателите на пътуващите изложби желаят да изучават в музеите многостранните ѝ аспекти, а не само “изключението”. Вероятно по тази причини и нашата изложба с безценното ни богатство дори е “победена” от изложбата от Афганистан, която се е радвала на много по-голяма публичност в Париж. Това не омаловажава факта, че хиляди парижки посетители са се удивлявали на древните тракийски майстори и техните прекрасни творби. И сега идва ред да забавляваме и швейцарците. Макар и да не е точно ясно какво искат да покажат организаторите в Базел. Според Васил Николов, тя ще се различава от досегашните по това, че ще представи не само класическата тракийска култура, а също равнозначно праисторическата епоха и римския период. Това не е вярно и като факт, и като цел: 1. Всички фотогалерии от изложбата от Бон (с повече от 1000 предмети) показват, че в Германия концепцията е за ретроспективно-проспективно представяне на тракийските съкровища от

благороден метал, които са свързани главно с разцвета на тракийската култура през 5-3 в.пр.н.е. Само Рогозенското съкровище е 165 предмета. Как с останалите ок. 400 предмета ще се представят равнозначно другите епохи след като в изложбата са и другите съкровища от класическата тракийска култура?

Базел изглежда една традиционна колекция на тракийските съкровища, събрани на куп, и организаторите са оставили обещанията за културен контекст в проектите за средства (тъй като днес трудно някой ще даде средства само за съкровища, на които обаче, се разчита, че лесно могат да привлекат посетители). Би било изненадващо, ако посетителите наистина видят история и истинска контекстуална археология. Не

случайно, ако дълги месеца проектът на официалната страница на Базелския проект обещавахе контекст, тази дума вече не съществува в актуализирания и очевидно съкратен текст.

Като спомени от миналото и дори по-лошо

В недалечното минало тракийските съкровища пътуваха по света, за да славят България, но и културните очила на света да не се насочват към вътрешните ни проблеми. А днес ги имаме повече от всякога – и отново изложби на блясъка и недостижимо величие. Както пише г-ца Велина Петкова, една от участничките в Международния есе-конкурс “Ние трябва да сме във времето...”:

“Навремето си имаме герои. И беше велика държавата ни, защото с гордост се наричаше така и с кръв бе извоюван този неин статут. Сега си нямаме герои. Но пак си имаме държава, само дето по-малко се гордеем с нея ...”

(цитирано по “Старт-Чикаго”, 1-15 март 2007).

А като че ли да се гордеем още по-малко, нашият Министър на културата се оказа, че е излъгал Народното събрание. В отговор на специално запитване за изложбата с тракийски съкровища, той обещава, че “... Като се отчитат интересите на българските музеи, обемът на бъдещите изложби и времето на

тяхното представяне ще бъдат по-малки в сравнение с тези от предишните години. По този начин ще стане възможно не само те да бъдат показани на повече места, но и експонатите да останат в България за по-дълъг период от време, за да могат да бъдат показвани тук през годината и особено през активния туристически сезон...”.

Интересно как Базел се вмести в тези обещания? А и в други – например да защитава интересите на страната ни. Какво печели нашата култура от изложба, в

която основен акцент е на приложни занимания за ученици, рекламирани като “Да пием като траките”. Според информацията, децата ще правят съдове, подобни на тези от изложбата, но естествено от различен материал. Нима няма по-внушителни, но в същото време и образователни заглавия като “Да бъдем като древните тракийски майстори”, а е необходимо да се принизява изложбата и археологията до репродуциране на симплицирана практическа функционалност, която нито е цел на археологическото познание, нито отразява академичната и образователна функция на музеите? Съвременна археология е главно история на технологията, културните комуникации и многокомпонентната функционалност. Интересно какво ще им се обяснява на малките деца за траките – вероятно, че със сребърните и златни сервиси са пиели гроздов сок и изворна вода!

Контекстната археология е победена от други интереси и цели

Изложбата в Базел не защитава интересите на страната и по друга причина – не представя например, пълнокръвно съвременното академичното познание върху генезиса на тракийската култура. Швейцарците няма да видят например, плоската раннобронзова брадва от Дъбене-Саровка, която е с многобройни аналогии в швейцарските музеи и която ще им помогне да свържат тяхната раннобронзова култура с нашата. Едва ли между находките е керамика от

Радомир-Вахово или Ваксево, които имат аналогии в района на езерото Боден и принадлежат на хоризонта Болераз-Чернавода III, един от най-изразителните централно-югоизточноевропейски хоризонти (поне няма информация на Интернет, която би трябвало да е на първо място, тъй като близостта на културите увеличава активното отношение). Отделни елементи от този хоризонт се откриват и в Дъбене-Саровка, но това селище, както вече споменах, въобще не е включено, с което

практически не се изпълнява една от целите на изложбата – да представи културен контекст на златните предмети от Балинов горун. В текста на Интернет не се споменава дори и дума за келтите, което отново би помогнало да се активизира и улесни вниманието на интересуващите се, които в швейцарска социална среда има отлични познания за сходните в културно отношение келти.

След големите разкрития през 2006 как всъщност се “откриват” ценните предмети на Дъбене-Балинов горун, златните накити вече дори не се споменават от

организаторите, пред страха вероятно от международно разследване на безпрецедентен за професионалната археология случай, документиран дори в академично издание. Докато разкопвачът Мартин Христов саморазкри иманярския характер поне на някои от находките, Божидар Димитров през ноември 2006 дори заяви, че част от тях са в частни колекционери в Пловдив и София! Организаторът на Базелската изложба пък, Васил Николов, сигурно се моли на небесата да не го попитат къде е това по-голямо и по-ранно от Троя съкровище, за което твърдеше пред Guardian, че е открито през 2005.... В Старт-Чикаго има рубрика “Българи, с които не се гордеем” – Балиновгоруновският екип е кандидат да победи в тази рубрика и поради факта, че повече се две години използва и всички възможни държавни и казионни медийни механизми да прикрие аферата. Но ако нямаше такава, поне една от огърлиците щеше да се показва в дъното на мегалитния тунел на Базелската интернетна страница. Сега обаче, накитите от Дъбене-Балинов горун потънаха между другите находки, като все още ням свидетел докато дойде часът на истината. Вероятно с нов министър на културата.

Цената на опразнените витрини

Какво ще видят швейцарците? Каквото и да е представено, то е за сметка на опразване на витрини с най-ценни находки в редица български музеи. В момент, в който се прави опит за развитието на културен туризъм у нас, липсата на една находка може да коства разочарование на редица идващи туристи. А те са много повече от Национания исторически музей и от Национания археологически музей. Общозвестно е, че безценните предмети пътуват по света дори без оставени копия в страната. Разочарованието ще бъде като цяло от България. Затова по принцип постоянните най-ценни експонати на музеите в света не се изнасят въобще. Но изложбената страст, свързана с тракийските съкровища, се появи в период, в който трябваше да се доказва, че траките са важен етнически компонент на българската нация, за което се изискваше международно признание. Тяхното организиране се превърна във втора професия и източник на доходи и пътешествия на специалисти, които естествено ще се опитват да поддържат огъня на интереса към тях с цената на много компромиси, които ние като нация трябва да правим. Остава неясно обаче, защо инфлацията на културна ценности не пожали поне нашето най-древно богатство, а достигнахме да учим малките деца от Швейцария да пият като траките и да им представяме Орфей като суперзвезда. Другият компромис е също лесно разграничим – защо няма в Националния исторически музей едновременно представяне на експонати от изключително авторитетния Античен музей в Базел? Вероятно за много отговорът е, че средствата от Базел отиват в конкретни джобове, а не за взаимен културен обмен (освен доходите от билетите, интернетната страница за изложбата дава информация и за мощни спонсори). Е, г-н Министър на културата, и това ли също наричате опазване на интересите на страната ни?

Пожелания и алтернативи

Поради златната хапка на хонорарите и командировките и явно изгодните за другата страна (а не за българската археология) договори, които се сключват, Никой не си и прави илюзии, че тракийските съкровища скоро ще останат у нас. Дано в следващото издание видим в заглавието поне и среброто на траките.

Музейните изложби имат образователна функция и в древността среброто е било равноценно на златото. А години и години любителите на антики и приятели на България отиват да преоткриват златните тайни на тракийското ювелирство, докато виждат в изложбените витрини дори повече сребърни изящни предмети, а и керамика. Заглавието на тази пътуваща и леко освежавана с нови находки изложба не се промени от

1970те години, когато обаче, нямаше Рогозенското сребърно съкровище!

Да се надяваме също, че поне младото поколение ще остави нашето богатство от благородни метали в българските музеи и пътуващите изложби да се състоят в бъдеще от по-всекидневни, но повтарящи се и също така атрактивни и интересни за света древни предмети. Имаме ги безброй. Необходимо е обаче, силна академична енкултурационна концепция, а не леснодостижим ефект за сметка на културните ценности в глобализацията се свят, когато интересът е към приближаване на любителите на старини до естествената културна среда на археологическите находки и представяне на многоаспектното ежедневие на човешката цивилизация.

Засега възможността е от средата на март до края на юни да прием като траките в Базел. Може би пелин?! И да броим посетителите, за да покажем какъв огромен интерес представлява нашето тракийско богатство, докато може би прочетем от посетители като за Париж, че глобализацията се свят има други актуални изисквания към музеите и пътуващите изложби.

И тъй като културният антрополог е конструктивен, няма никакво съмнение, че могат да се предложат различни по-удачни алтернативи на Базелския стар шлагер, които наистина да заслужат вниманието на президента и на министъра на културата като национални проекти:

1. Изложба на работи от съвременни български художествени занаятчии, вдъхновени от древните майстори, които да могат и да се продават, с което да се помогне да западащото художествено занаятчийство у нас и в същото време миналото да се предсатви като жива традиция.

2. Гостуване на музеите от Карлово – Казанлък – Стара Загора – Нова Загора – Пловдив - Пазарджик, които да представят цялостно модел на диахронно културно развитие в Горна Тракия.

3. Гостуване на музеите от Черноморието, за да представят западното циркумпонтийско крайбрежие.

4. Гостуването на музеите от Северна България, да представят цялостно културата на Долния Дунав и др.

За разработване на тези проекти обаче, са необходими финансови помощи, обучаване на специалисти, оборудване на музеите с необходими технически средства и т.н. Колко по-лесно е с нашите герои от “доброто старо време” на тоталитаризма, когато всичко беше възможно – дори да се изнесе почти цялото ни най-ценно тракийско богатство. И като жив спомен от миналото, въпреки обещанията на министъра на културата в Народното събрание, днес тракийските съкровища са в Базел, а след няколко месеца – в Япония.

Д-р и. Лолита Николова
<http://www.iianthropology.org>
Lolita Nikolova, PhD